



NOĆ REPUBLIKE

4

IVANA BODROŽIĆ

SINOVI,
KĆERI



ORFELIN
IZDAVASTVO

Novi Sad
2020

Za izdavača:
Milenko Bodirogić

Urednici:
Saša Ilić
Milenko Bodirogić

Lektura i korektura:
Lidija Diklić

Dizajn i grafičko rešenje edicije:
Dragan Bibin

Na naslovnoj strani:
Aleksandra Dević, Androgin

Tehničko uređenje i priprema za štampu:
David Tankosić i Komiko, Novi Sad



Štampa:
ALFA-GRAF NS, Novi Sad
CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

821.163.42-31
ISBN 978-86-6039-056-3
COBISS.SR-ID 25995529

Bez dopuštenja izdavača nije dozvoljeno reproducovanje
nijednog dela ove knjige.

PRVI DIO

1,

M oja draga mama. Najradije bih joj sjela u krilo i sve priznala. Ali to sada više nije moguće. Oči su mi najveći dio dana prikovane uza strop. Pun je sitnih neravnina i prostran, jutrom se s njega povlači sjena, tad sunčevo svjetlo otvara bjelinu kao da se razmiče tamni, debeli zastor ispred pozornice u čijoj će se dubini odigrati još jedan beskraj dan. Oko podneva, prije nego će početi plamtjeti, postaje tvrd i neprobojan. Iz kutova očiju toplo mi curi preko lica, ali doktori kažu da to nisu suze, već tjelesna tekućina koja oplahuje rožnicu. Tada moram malo zažmiriti jer se njegova bjelina počinje truniti i rasipati mi se u oči, zabadati i praviti rupe u šarenicama, tako da više ne mogu gledati. Nekada zadrijemam. Ciklusi buđenja i spavanja prisutni su kao i kod normalnih. Kada se vratim, iako znam da se ništa nije promjenilo, polako i pažljivo suhim pogledom ponovo gutam metar po metar kvadratni. Krenem iznad uzglavlja pa polagano plivam prema suprotnoj strani koliko mi je dozvoljeno. Nekad bude muha, debela, živa i glasna, svilenih i brzih krila, maznih i ljepljivih nožica. Okrenuta naopako stoji tako i gleda tisuću mene. Nijedna ja se ne mičem i tada se bojim da će toliku količinu mojih nepomičnosti zamijeniti s truleži s kojom se muhe najradije hrane, čak i kada imaju nešto drugo u ponudi. Ovdje sam samo ja i zato će me prvo ispipati sjajnim vrhom rilca, možda na tankoj koži prozirnih podlaktica, a ono što

ne bude mogla zagrasti, do jutra će otopiti svojom moćnom slinom. Jednom sam tako, dok sam trčala po cesti uz rub šume, vidjela rastopljen leš mačke. Bilo je rano ljeto, jutro. Biljni je svijet bio nepodnošljiv od bujanja života, mušice su se zabijale u oči i u usta ne štedeći se, divlji, golemi zečevi spuštali su se sve do ceste, mirisi u zraku bili su toliko medeni da su mutili um i poticali na agresiju, ali ispod tog slavlja obilja probijao je miris moći raspadanja. Prvo sam je nanjušila, a tek onda ugledala kako leži u sredini masne fleke na ispranom asfaltu. Više nije imala dlake, umjesto očiju bile su dvije plitke rupe, a čitav, još uvijek jasan mačji oblik izgledao je kao da je preliven naftom. Roj muha obilato ju je kupao u slini, isisavajući iz nje zadnju mrvu hranjivosti kao da će one same živjeti vječno, a ne malo dulje od dva tjedna. Ali tako se hranimo i mi. Taj miris otapanja upisao mi se u nosnice, pluća i mozak, trebala sam otrčati još najmanje dva kilometra da bi ga prekrio smog i pustio me na miru. Ponekad mi se čini dok ležim u mraku da nanjušim njegov rub, gotovo sladak i sigurno smrtan, takav da tjera na povraćanje. To je refleks očuvanja života, refleks kojim nas je obdarila priroda kako bismo se micali od trulog i bolesnog, ali kako se maknuti od sebe. Uvlačim duboko svoja isparavanja, ipak, ne mogu biti sigurna je li to zaista taj miris ili samo čežnja za mačjim oblikom kojemu je tada, uz rub ceste, dok su druga bića orgijala po njemu, bilo sasvim svejedno. Muha se iznenada otisne, napravi krug oko mrtvog neonskog svjetla, dođe mi još bliže, pljune u sitne ručice, protrlja ih, pogledom bljesne prema meni i procijeni da još nije stiglo vrijeme. Odlijepi se, zazuji i uskoro je više nema. Natrag u bijelo. Centralno mjesto na stropu zauzima rebrasta neonska plafonjera, ima četiri duge žarulje od kojih jedna treperi. Kad zatvorim oči, umjesto nje vidim viseći luster u davnoj sobi. Poznajem svaku njegovu krivinu, svaki trak sjene koja se poput pauka vrti oko crne rupe u sredini. Četiri cyjetne čašice okrenute naopako, s otvorima

prema dolje, izrađene od mutnog bijelog stakla, a u svakoj malena i uska žarulja. Svaka je navojima pričvršćena za kraj stilizirane zaobljene drvene šipke, a svaka šipka postrance, cijelom dužinom ima utor u kojem je prašina. Tanka, siva, veličanstvena pruga prašine koju nije dotaknula. Mjesto otpora u sobi, skrivena pobuna, nada u koju svom snagom upirem misli kada gledam duboko u kapke. Ovlažim oči, otvorim ih pa brojim neonska rebara. Neće ih biti više ovaj put, ali davanje smisla kratkim sekvencama u beskrajnom danu najviše je što se može napraviti. Iako je rezultat predvidiv, razveselim se kad mi se od naprezanja nakratko zamuti vid pa umjesto dvadeset i četiri izbrojim dvadeset i tri. Ugodna radost sitnih samozavaravanja.

Ako je dan oblačan, predvečer strop postaje gotovo mekan, nježno se spušta prema mom nepomičnom licu i tada si dozvolim da opustim oči, više se ne sukobljavam, ne bušim ga pogledom, on ne pruža otpor i tada plutam. Sjedinimo se, moje nebo i ja, u onih nekoliko trenutaka predvečerja, osjetim lagan povjetarac na licu, pridižem se, nehajno izvlačim cijevi iz sebe, skidam gumicu s ruke i vežem visoki rep, obuvam se, ustajem s kreveta i brižno za sobom popravljam posteljinu. Povučem ramena unatrag, napravim tri koraka do vrata, spustim dlan na kvaku, savladam mjedeni otpor, pritisnem i krenem.

Kada se ponovo vratim, nebo je crno. Narogušeno sjenama malih izbočina, nazubljeno se spušta tik iznad površine mog tijela čije granice nitko ne priznaje, tijela stopljenog s tuđim željama i procjenama, tijela zaboravljenog i protraćenog. Svjetlo više ne ulazi kroz prozor, nego dopire sa suprotne strane kroz tanak procijep poluotvorenih vrata, plavičasto svjetlo televizora, žuto svjetlo nečijeg kašlia, masno svjetlo antiseptika. Jedno po jedno gasi ih dodir njezina glatkog dlana na obrazu. Strop odlazi na spavanje. Ona me nježno gurne preko ruba i padam sve do ujutro.

2,

Mogla sam je zamisliti. Kada su joj javili da sam u bolnici, sigurno je brisala čaše. Miris octa grizao ju je za oči iako je otvorila sve prozore kako bi napravila propuh, ali ona je oduvijek nepokolebljivo vjerovala u rješenja koja traže žrtvu. U iskuhavanje pelena umjesto u perilicu rublja, u njihovu bjelinu i odsustvo bakterija o kojima je potom zaneseno pričala, da bi ubrzo prešla na muku odgoja. Ponavljalala je uvijek u istom ritmu neupitnog proročanstva, malo dijete piće mljeko, veliko dijete piće krv. Zazvonio je fiksni telefon, to ju je sigurno zbumilo, rijetko je tko zvao, osim operatera ili anketara na koje bi se onda ogorčena otresla. Razvukla bi naboranu gornju usnu i s gađenjem zarežala: „Nisam zainteresirana.“ Potom bi mrmljala sebi u bradu: „Kog boga su se mene nadovezali, jebale ih njihove ankete.“ Možda se ponadala da je sin. Uvijek se nadala da je sin. „Samo da me pita, mama, kako si, samo jednu lijepu riječ.“ Na zvuk zvonjave se trgnula. Njezino sitno, ukočeno tijelo zgrčilo se još malo, a onda je hitro ispravila bolno koljeno. Ispoliranu čašu odložila je na policu regala, krajičkom oka nezadovoljno posvjedočila da nema vidljive razlike između onih koje još nije izvadila i one koju je netom vratila. Ali njezina saznanja o čistoći, napose vlastitoj, uvijek su bila vrjednija od onoga što se vidi. Uzela je slušalicu u ruku, pritisnula tipku i muklim, nepročišćenim glasom, jer tog dana još ni s kim nije progovorila, ravnoga tona rekla: „Halo.“ Tada

je krenuo metež. Dok je bila mlađa, dobro je vladala sobom u kriznim situacijama, nije paničarila, u trenu bi se sabrala, ali s godinama, i zbog svega što smo joj priredili, pogubila se. Kroz glavu joj je prolazilo svašta, da nije dobro čula, da su pogriješili broj, čak i da netko zbija bolesnu šalu. Sa slušalicom na uhu trčala je bezglavo po stanu, ponavljujući jedna te ista pitanja: „Što se dogodilo? Lucija?! Gdje je sad? Kako? Gdje da dodem?“ Osoba s druge strane vjerojatno se navikla na paniku koju prouzroči rečenica: „Gospođo, kći vam je doživjela prometnu nesreću, sada se nalazi u bolnici, ne možemo vam ništa više reći, molim vas da dođete što prije.“ I onda tu istu rečenicu ponavlja smirenno, razgovijetno, koliko god puta treba, u pauzama od uzdaha gledajući u svoje nokte ili crtkajući po rubu kalendara na prijemnom odjelu. Kad je poklopila, tek tada se uspaničarila, pomislivši kako nije dobro zapamtila u koju bolnicu treba doći. Ipak, u njoj se probudilo nešto od davne sabranosti, uletjela je u spavaču sobu i iz ladice noćnog ormarića uzela poveću svotu novca, ne zbog toga jer je točno pretpostavila za što će joj taj novac trebati, nego zato jer su to bili novci za crne dane. Svih ovih godina ponavljala je dok sam sjedila za stolom preko puta nje: „Tamo. U ladici. Za ne daj bože. Za crne dane.“ Tako su i došli, crni dani. Došli su već prije, ali ovaj je svakako bio najcrnji, trenutak da se otvori ladica. Sada je sve puno jasnije, nakon što je ladica poslije toliko godina otvorena na najneočekivaniji način.

Kod nas su se crni dani nasljeđivali uvijek i neizostavno po ženskoj liniji. Moja je baka crne dane dobila od svoje majke, nalazili su se ispod stjeničava madraca u glinenoj kućici s jednom prostorijom, zavezani u platnenu maramicu. Sjećam je se, bila je živa do moje dvanaeste godine. Nekoliko puta godišnje pohodili smo obruč njezina kreveta, obruč oštrog mirisa urina iz kojeg je, tad već dementna, pružala zavežljaj rukom koja je sličila na kliješta bogomoljke, dok su se svi

kiselo osmjejhivali. Valuta izblijedjelih novčanica pripadala je prošloj državi, pregazila ju je nova politička situacija, ali crni dani bili su toliko otporni da su putovali kroz vrijeme. Mene su, počešljalu i s čipkanom kragnom oko vrata, gurkali najbliže središtu, u kojem je u polusjedećem položaju niz grbava leđa visjela neživa pletenica, da joj recitiram. Starica je nakon svake moje školske strofe suho pljeskala bridovima dlanova i otvarala bijedo ružičastu rupu. Kada je otišla, crni su se dani preselili u spavaču sobu majke moje majke. Točnije u ormar, među odjeću za sahranu. Najljepšu koju je imala i koju je baka zvala svojom odjećom za put. Tako mi je uvijek govorila dok je, kao da polaže novorođenče u kadu s toprom vodom, rastvarala crne rukave svilene bluze po krevetu, a ispod nje, kao za ples, namještala plisiranu suknu, najlonke od petnaest dana, dodajući, ovima se neće izbušit rupa na prstima. Ispod te odjeće umotane u tanki bijeli papir na dnu ormara stajali su crni dani zarobljeni u drvenoj kutijici sa sajma. Za njih je otkidala od sivih, od dedinog alkohola, od rubaca njegovih ljubavnica, od sebe same, da bi priložila u kutijicu, kao na oltar. Za nas, crni su dani bili cilj, a život sredstvo. U stanu svoje kćeri živjela je zadnjih godina, svake iduće sve manje. Iza zatvorenih vrata grgoljile su molitve s radija, upadala je u trans prebirući plastična zrnca krunice, a nekada je samo sjedila i gledala. Ispred sebe u zid. Podbočila bi se jastucima i satima gledala očima izvrnutim unutra, u sebe, u svoj prošli život ili u ništa. Bio je to tup pogled, ni vlažan ni suh, gotovo pomiren s trenutkom kao drvo u šumi. To je možda najupečatljivije i najstrašnije što mi je ostalo od nje. Sada ispada da sam i to naslijedila, s odgodom, u svojoj tridesetoj. Kada je ona otišla, svoju su novu kuću naiščekivaniji dani pronašli u ladici noćnog ormarića kraj zategnutog i prozračenog kreveta moje majke. I sad ih je zgrabila. Sve u jednom bolnom, drhtavom pokretu kroz koji se poput srebrne niti provukla tanka linija

SINOVI, KĆERI

samozadovoljstva jer su napokon tu. Čekala ih je otkad je znala za sebe i bila je spremna. Nije postojala ni trunka zablude da će ikada pogriješiti bolnicu u kojoj se nalazim.

3,

Ne mogu vidjeti kroz prozor. Moje očne jabučice, o kojima nikada prije zapravo nisam razmišljala, osim kad bi se u njima našla mušica ili prašina, koje su žuljale, mogu se pomicati samo vertikalno. Od svih dimenzija svijeta koje su se isključile iz mog života nestale su i lijeva i desna strana, nestao je, u prošlosti nemilice trošen, luksuz kolutanja očima, nestala je oblost i zaognutost slikama, a svijet se suzio na traku stvarnosti koju mogu zahvatiti ispred sebe. Ili iznad sebe, ovisi o tome kako me polože. Najviše vidim kada me stave u specijalna kolica i pričvrste sa svih strana kao krpenu lutku koja tvrdoglavu neće da sjedi sama, i okrenu prema prozoru u čijem se pravokutniku nalazi dan. Ako su mi glavu namjestili dobro, da ne visi ukoso prema dolje, tada uska traka po kojoj se moje oči šeću, trče ili posrću postaje beskrajna staza koja vodi u divlje zelenilo parka. Ja živim u dvoru, početkom stoljeća pretvorenom u Zemaljsko lječilište za slabunjavu djecu – baš tako se zvalo. Ti ćeš uvijek biti moje dijete, govori mi dok me miluje po oštrosađanoj, zaležanoj kosi. Danas je taj barokni duh privremeni ili stalni dom ljudima zaglavljениma u čekaonici smrti poznat još i kao Specijalna bolnica za produženo liječenje i palijativnu skrb. Najviše je staraca stradalih od srčanih i moždanih udara. Uvjereni kako im čine dobro, sestre ih ponekad, po lijepom vremenu, vozaju dvaput gore-dolje kroz perivoje egzotičnog drveća i grmlja, da bi ih parkirale pred

ulaz zgrade iznad kojeg je uklesan natpis „U saznanju je spas“. Većini dvorjana uskraćeno je i jedno i drugo. Podsjeća me to na bizarne maratonce koji se skupljaju diljem svijeta u proljeće. Nikada nisam shvaćala utrke entuzijastičnih trkača koji su svoje podvige posvećivali ljudima u invalidskim kolicima ili onima oboljelima od raznih bolesti. Ima nešto duboko sarkastično u takvim akcijama. Jednako tako ne vidim ništa milosrdno u izvođenju teško bolesnih staraca u divlju, majsку prirodu. Jaz između kričavozelenog lista i zadebljale mrene na oku može nanositi samo dodatnu bol. Prirodu sam zavoljela kasno. Dugo mi je bila dosadna, radije sam bježala među ljude, ravno u gomilu, voljela sam im biti blizu, žudjela za tim da me lijepo gledaju, da kimnu u mom smjeru, makar nakratko. Jednom prilikom, kada sam imala pet godina, plesala sam pred obiteljskim prijateljima u dnevnom boravku, lascivno vrteći stražnjicom. Nisam bila svjesna neprimjerenosti tog pokreta, rasla sam zbog njihovih iskolačenih očiju i nepodijeljene pažnje, dok majka od nelagode nije prosiktala: „Dosta, idi se igraj van.“ Priroda je bila ravnodušna prema meni, nije me hranila pažnjom, u ranoj mladosti ne razumijemo ni zrak, ni vodu, ni lišće, samo srljamo u odnose.

U tome je bila razlika, priroda je došla s tobom i mi smo odmah počeli bježati u nju baš zato jer je bila ravnodušna. Tada sam spoznala da je ravnodušnost dobra, ravnodušnost nam neće nauditi. Prvi put kada smo izašli, našli smo se u parku, na rubu grada, opet me progoni to rano ljeto. Padao je mrak, sedefast i plav u obrisima, sjedili smo jedno pokraj drugoga na klupi i kada bi to bila jedna od onih priča, rekla bih da smo razgovarali blisko i tiho, ali pošto ne mogu pričati, osuđena sam na istinu. Nismo pričali ni o čemu. Nismo znali razgovarati. Vrijeme među nama prolazilo je mučno i isprekidano. Ipak, s nadom smo se gledali u oči uporno tražeći u njima odgovore, bilo kakvu vrstu sporazumijevanja. Razgovor nas je

promašivao, nismo govorili istim jezikom, iz drugog vremena i s različitih planeta, stalno smo zamuckivali pokušavajući dosegnuti smisao našeg susreta, uzaludnost je bila dirljiva. S druge strane, nešto dublje od misli i stvarnije od izgovorenog naprsto nas je prikucavalo, bila sam svedena na prostor kuta tvojih usana i komadić bjeline zuba koja je probijala dok si se smijao, ne znam čemu, nisam zapamtila. Još i prije klupe, nakon svega par susreta, zalijetala sam se u rupicu tvog obraza i maštala o tome da te jagodicom palca pomazim po sjajnim, crnim obrvama. Da usnama dodirnem prostor između njih i osjetim male, nevidljive dlačice. Čudila sam se sebi, ali još sam bila zaigrana, još uvijek zaronjena u jednostavnost, još uvijek relativno čitava. Kako se sedef sutona polako gasio, tako smo odahnuli pod pritiskom poražavajućeg pokušaja razgovora i neprimjetno se približili jedno drugome. Miris je ono čega bih se željela sjetiti, ali jednostavno mi ne dolazi. Pamtim sve oko njega; nije me ugrožavao, bio je nježan, svilen, gotovo kao da je moj pa ne moram strepit od nepoznate oštret nijanse. Osim toga bio je umotan u kremu za intenzivno hranjenje suhe kože. Sutradan sam u drogeriji isprobala sve kreme na polici kako bih kupila tvoju. Prislonili smo se obrazima jedno uz drugo, ne prejako, ne znam gdje su nam bile ruke ili noge, toga se ne sjećam, znam da smo dugo pomicali lica nekako se poštujući, dodirivali smo se i vrhovima nosova, lagano po rubu kože i kose. Nismo se poljubili, sporazumno smo to odlučili ostaviti za poslijе, za neki drugi dan. Bez riječi, to je bila razina na kojoj smo se razumjeli i zbog koje smo ostajali skupa. Kad smo ustali s klupe, već se spustio mrak, uputili smo se polako prema centru grada. Hodali smo glavnom ulicom i gotovo istodobno primijetili nešto neobično. Ljudi su se micali od nas. Zaobilazili su nas daleko šire nego što je bilo potrebno, a nismo se držali za ruke, mislim da smo isijavalni. Lako se sada praviti pametan što je to bilo, ali rekla bih da je to bila naša priča. Naša

zajednička budućnost. Isijavali smo potencijal onemogućen u začetku. Neuklopljenost. Iznevjerili smo formu, a od toga se sastoji većina naših života, kao organizam od vode. Naše želje prelile su se preko granice dozvoljenog. Tijela su nas iznevjerila i počelo je curiti na sve strane. Svi su se micali od nas. Bili smo nepodnošljivi. Tako je došla priroda. Parkovi, osamljena mjesta u šumi, brijeg iznad grada na kojem je iz urušene crkve raslo drvo. Tamo smo voljeli ležati, točno pod tim drvetom. Tad smo već pomalo razgovarali. Ti si uočio nekog posebnog kukca koji stalno leti u mjestu, odmah smo ga prisvojili, bio je naš. Toliko napora i truda, mahanja krilima, zvuka, energije, samo da bi se stajalo na mjestu. Uvijek smo ga tražili kad bismo se ondje vratili i uvijek ga nalazili, njega ili njegove potomke. Uglavnom, tu vrstu, našu, koja svu energiju troši samo da bi ostala na mjestu. Voljela bih ga ponovo vidjeti, ali prvo drvo je daleko, kukac je malen, a moje oči postaju umorne.